

Wie daar kramp kreeg, zou nu niet te redden zijn.

Het spreekt van zelf, dat al meer waterratten uit Groningen, Assen en van elders dit plekje in eere houden, maar het meest de kampeerende jeugd en de kolonies van buitenhuisjes te Zeegse.

Het Jongemeisjesgilde uit de omgeving van Wageningen had de schoone Geldersche dreven er voor verlaten om te kampeeren in het bosch te Schipborg.

We namen haar even, toen ze lagen uit te rusten onder het linnen dek van het kontrole-tentje. Het was dien dag te warm om in volle zon te liggen en de oogen der meisjes bewijzen wel, dat het haar moeilijk viel naar het licht te zien.

We kunnen haar U echter voorstellen wat buiten de zon in haar kamp. Dit is op den vroegeren Hunnenborg met zijn hunnebedden. Maar de nieuwe Deutsche eigenaar voelt weinig voor Hunnenborg en veranderde den naam in Gruenewald, wat ook geen kwade klank heeft. Eigenlijk is dit mooie bosch verboden toegang, maar

men kan bij den vlakbij wonenden jachtopziener kampeerpermissie en hulp en eetwaren en bescherming krijgen, wat voor jonge meisjes met name wel aantrekkelijk is.

Een huisgenoot van den jachtopziener is echter wat lastig, zijn hond. Niet, dat hij u aanblijft of niet blaffende bijt. Hij wil als bordenwasscher fungeeren en wacht dan, als hij zijn kans schoon ziet, nooit, totdat de pannen ledig zijn, zoodat men immer moet opletten, niet den hond in de pot te vinden.

Toch laten de dames dit werk van reiniging liever niet aan een hondetong over.

Ten bewijze laat ik u haar zien, terwijl ze bezig zijn de vaten te wasschen. Ik verdenk echter een deel van het jeugdige volkje er van, al te groote ijver bij het korveewerk te toonen tijdens het fotografeeren.

Natuurlijk moet een foto in dit donkere bosch heel wat langer belicht worden. Het is daar nog donkerder dan in een serre en het komt met een interieur overeen. Dan is een momentopname doorgaans uitgesloten.

Philippus Melancton

door Drs. A. B. W. M. Kok

De schoone en beroemd geworden Augsburgsche Geloofsbelijdenis, die op den 25en Juni 1530 door Protestantsche vorsten en steden werd ingediend, was vrijwel geheel het werk van den geleerden Philippus Melancton. Nu in de volgende maand herdacht wordt, dat 400 jaar geleden dit belangrijke feit in de geschiedenis der kerk plaats vond, grijpen we deze gelegenheid aan, om van dezen fijnen geest en edele persoonlijkheid het een en ander te vertellen.

Melancton is een wonder van geleerdheid geweest, een van de Reformatoren, die 't meest veelzijdig ontwikkeld was, de man, die onvermoeid heeft aangedrongen, in de wetenschap tot de bronnen terug te keeren. Zoo heeft hij niet weinig bijgedragen tot den bloei der wetenschappen en tot de bevordering van grondige studie. Terecht is gezegd, dat hij als geleerde in zijn persoon de geheele geestelijke vorming van zijn tijd belichaamt. Bijna spelend vindt hij, voor al wat binnen zijn gezichtskring treedt, den meest eenvoudigen, helderen en praktischen vorm.

Diep was hij er van overtuigd, dat de godgeleerdheid andere wetenschappen, vooral de wetenschap der letteren, noodig had, om op vruchtbare wijze beoefend te worden. Hoe scherp kon de zachte Melancton worden, wanneer het daarover ging. Dan schreef hij: „Het zotste van alles is het gevoelen van hen, die tegenwoordig meenen, dat de vroomheid niets

anders is dan de verachting van alle fraaie letteren, van alle oude geleerdheid.” Of ook: „Men moest inderdaad hun, die hier en daar op den kansel de onervaren jeugd de beoefening der letteren ontraden, de tongen afsnijden.”

Luther bekende, dat hij zich als wetenschappelijk geleerde met Melancton niet meten kon. Hij getuigde van hem: „Ik ben ouder dan meester Philip, maar dit neemt niet weg, dat ik gaarne van hem leeren wil, want er is op aarde niemand, die zulke gaven bezit.” Zelfs schreef hij eens aan Reuchlin: „Onze Philippus Melancton is een wonderbaar mensch, ja, die bijna niets aan zich heeft, dat niet boven den mensch is.”

Niet minder is Erasmus (zelf een „orakel van geleerdheid”) met Melancton ingenomen: „Mijn God, wat laat Philippus Melancton, nog maar een jongeling, ja bijna een kind (M. was toen 19 jaar. K.), niet van zich hopen, die in de kennis van beide talen (Grieksch en Hebreuwsch) schier even ver gevorderd is! Welk een scherpzinnigheid in vinding, welk een zuiverheid en sierlijkheid van taal, welk een geheugen betreffende weinig bekende dingen, welk een rijke belesenheid, welk een fijn beschaafde, echt koninklijke geest.”

Reeds vroeg traden zijn zeldzame gaven aan het licht, zoodat zijn leermeester, de beroemde Johannes Reuchlin, een bloedverwant van Melancton's moeder, van den vluggen jongen de hoogste verwachtingen koesterde.

Philippus Melanchton (naar een schilderij van Lucas Cranach, 1543).

Op 13-jarigen leeftijd ging hij studeeren aan de Hoogeschool te Heidelberg. Natuurlijk moet men hier bedenken — ook al werd Melanchton zeer jong student — dat toen de Hoogeschool vroeger bezocht werd, omdat er minder voorbereiding aan voorafging.

Vooraf legde hij zich toe op de talenstudie, maar zijn dorst naar weten en zijn speurzinn deden hem niet tevreden zijn met het studeeren van één enkel vak. Hij beoefende de wetenschap schier in geheel haar omvang: godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid, geschiedenis, wijsbegeerte, sterrekunde, tot zelfs geneeskunde toe.

Toen hij 16 jaar was, schreef hij een Grieksche Grammatica, en 17 jaar oud werd hij met den hoogsten lof magister, een titel, waaraan het recht verbonden was, academische voorlezingen te houden.

Geen wonder, dat, wanneer in 1518 de keur-

vorst van Saksen Reuchlin raadpleegt over de benoeming van een hoogleeraar in het Grieksch te Wittenberg, Reuchlin zijn vriend en familielid Melanchton aanbeveelt. „Niemand” — dus schreef hij aan den keurvorst, toen Melanchton benoemd was — „onder de Duitschers ken ik, die boven hem staat, uitgezonderd Erasmus van Rotterdam, die echter een Hollander is.”

Hier in Wittenberg aan de Hoogeschool zou Melanchton zijn leven lang blijven: Wittenberg en Melanchton waren niet van elkander te scheiden.

Reeds zijn intrede „Over de verbetering van de studie” maakte o.a. op Luther, zijn collega in de faculteit der theologie, een zeer gunstigen indruk. Hij wijst op den treurigen toestand der wetenschappen en brengt de verbastering der kerk in verband met de verwaarloozing der oude letteren en der wijsbegeerte.

De beoefening der oude talen, den terugkeer tot de studie der klassieken, prees hij aan als onmisbare voorwaarde tot den bloei der wetenschappen.

Melanchton bleek een geboren professor te wezen. Hij miste in zijn spreken het frissche, het sprankelende van Luther, zoodat het volk den vurigen Luther koos boven den stijven Melanchton. De studenten en de geleerde wereld waardeerden echter zijn academische voordrachten om haar degelijkheid van inhoud en fraaiheid van vorm. Luther was een man voor het volk. Melanchton kon zich moeilijk aanpassen aan den ruweren aard van het volk. „Zijn geheele wezen, zijn beschaving en natuurlijke fijnheid stelden hem op bijzondere wijze in staat, met meer ontwikkelden en hooggeplaatsten om te gaan.”

De roem van zijn geleerdheid verspreidde zich over geheel Europa. Studenten uit Frankrijk, Engeland, zelfs Griekenland kwamen hem hooren. Ook John Knox heeft zijn colleges gevolgd. Soms had hij wel 1500 toehoorders.

Melanchton was echter niet alleen taalgeleerde. Op velerlei ander terrein ontmoet ge hem in die dagen. Hij was ook paedagoog, filosoof en theoloog.

Paedagoog! Zijn gaven als opvoedkundige bleken vooral in den tijd, toen hem door den keurvorst van Saksen de taak opgedragen was, om den staat van het kerk- en schoolwezen te onderzoeken en te verbeteren.

Hoe noodig was de hervorming van het schoolwezen! Luther zegt: „De school was in mijn tijd echt een kerker en hel, de schoolmeesters waren tyrannen en meesters met de plak.” Van twee meesters, die hij zelf gehad heeft, zegt hij: 't waren meer slaag-meesters dan schoolmeesters. Melanchton had dan ook een huisonderwijzer gehad. Het hooger onderwijs stond evenmin op hoog peil. Melanchton klaagde later zelf over het dorre, onvruchtbare onderwijs, dat hij „genoten” had, en kon zich vroolijk maken over een van zijn leermeesters, die de transsubstantiatie op bord teekende..

De man die eens schreef: „De jeugd in de staten te verwaarloozen is hetzelfde als de lente uit het jaar weg te nemen”, was wel in staat, het moeilijke reorganisatiewerk met goed resultaat tot stand te brengen, en 't is niet te verwonderen, dat hij zelfs invloed oefende op het schoolwezen in het buitenland (b.v. in Denemarken).

De kerkelijke toestand eischte in dezen tijd van verwarring ook noodig verbetering en hervorming. We stippen nu alleen maar aan, dat Melanchton aan de predikanten den raad gaf: zich in hun prediking voornamelijk bij de hoofdzaken en bij hetgeen in direkt verband staat met het Christelijk leven te bepalen, zoo-

als bekeering, geloof en goede werken. Beter was 't, met voorbeelden uit de Bijbelsche Geschiedenis tot bekeering en gebed op te wekken dan te schreeuwen over monniken, het eten van vleesch en dergelijke dingen.

Melanchton was ook theoloog en wel niet alleen dogmaticus maar ook ethicus, niet alleen exegeet maar ook homileet.

In 1521 gaf hij een beknopte, eenvoudige en heldere Christelijke geloofsleer uit. Een soort dogmatiek dus, de eerste Protestantsche geloofsleer, waardoor hij zich den naam van „Vader der protestantsche theologie” verwierf. „Dit werk, ontstaan uit een verklaring van den brief aan de Romeinen, was practisch, eenvoudig, soteriologisch (de leer der verlossing in het middelpunt K) zonder eenige scholastiek (schoolsche, dorre geleerdheid. K) eigenlijk veel meer een confessie dan een dogmatiek. In dit werk vond de Deutsche Reformatie een tijd lang haar eenheid.” (Dr. H. Bavinck).

In zijn zedeleer hecht hij aan de wet der tien geboden meer beteekenis dan Luther deed en eert haar ook als de regel, waaraan het leven der geloovigen moet beantwoorden, omdat Gods wet de onveranderlijke, in Hem zelf gegronde ordening der geestelijke wereld bevat.

Voorts gaf hij ook commentaren (o.a. een verklaring van den brief aan de Romeinen) en preeken uit.

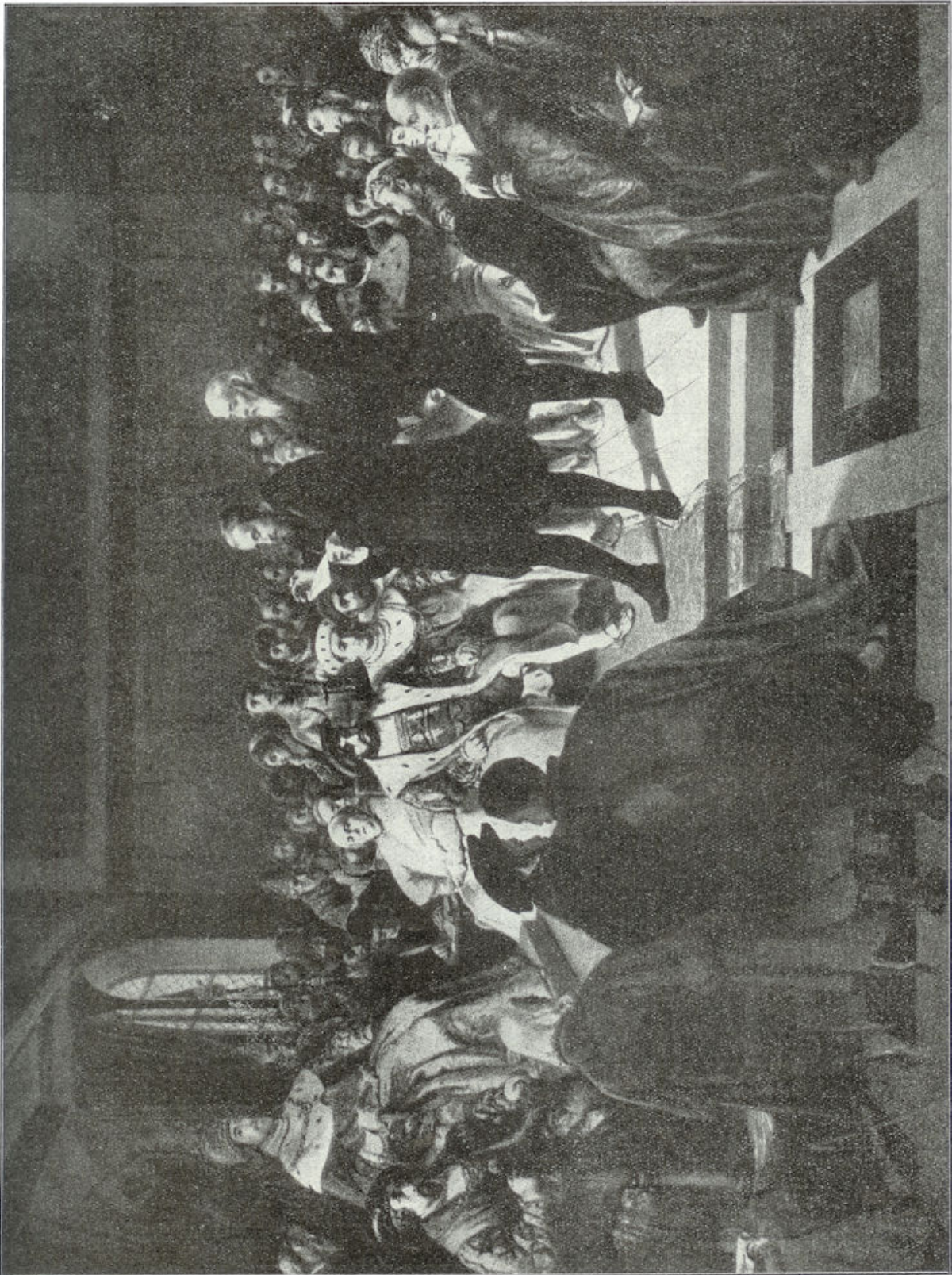
Melanchton's invloed op de verbetering van de predikwijze, zoowel wat inhoud als vorm aangaat, is groot geweest. Niet ten onrechte heeft iemand gezegd: „Luther heeft ons geleerd wat, Melanchton hoe wij preeken moeten.”

Hij trad meermalen voor de gemeente op, hoewel hij telkens daartoe door Luther moest worden aangespoord, omdat een zekere natuurlijke schroomvalligheid hem zeer tegen het preeken deed opzien. Liever nog trad hij — zooals doorgaans zijn gewoonte was — 's Zondags te Wittenberg met Latijnsche prediking op (sommige studenten konden het Duitsch niet verstaan).

Hoe in-treurig in dien tijd gepreekt werd in de Roomsche kerk, blijkt uit hetgeen Melanchton zelf in de Apologie verhaalt: „Ik heb zelf een groot prediker gekend, die geheel van Christus en het Evangelie zweeg en de Ethiek van Aristoteles predikte.

Een ander sprak van het leven des Heeren, maar als van de reizen van Ulysses.” De bombastische vorm moest den armoedigen inhoud verbergen.

Erasmus riep eens bijtend scherp uit: „Eeuwige God, hoe zij gesticuleeren, de stem veranderen, hoe zij zich rechts en links werpen, telkens andere gezichten trekken, alles met hun schreeuwen vervullen, en nu deze kunst van preeken dan die als een geheim de een den ander leeren! Zij beginnen met een Invocatie,

Voorlezing van de Augsburgsche Confessie.
Deze voorlezing had plaats op den Rijksdag te Augsburg, 24 Juni 1530, in tegenwoordigheid van Keizer Karel V.

Het huis van Melanchton te Wittenberg.

als de oude dichters; willen zij van de liefde spreken, zij halen het op van de bronnen des Nijls, of prediken zij van het kruis, zij vangen van den draak Bel te Babel aan."

Melanchton bewonderen we niet alleen om zijn geleerdheid, maar ook om den adel van zijn karakter, om de teederheid en innigheid van zijn geloofsleven.

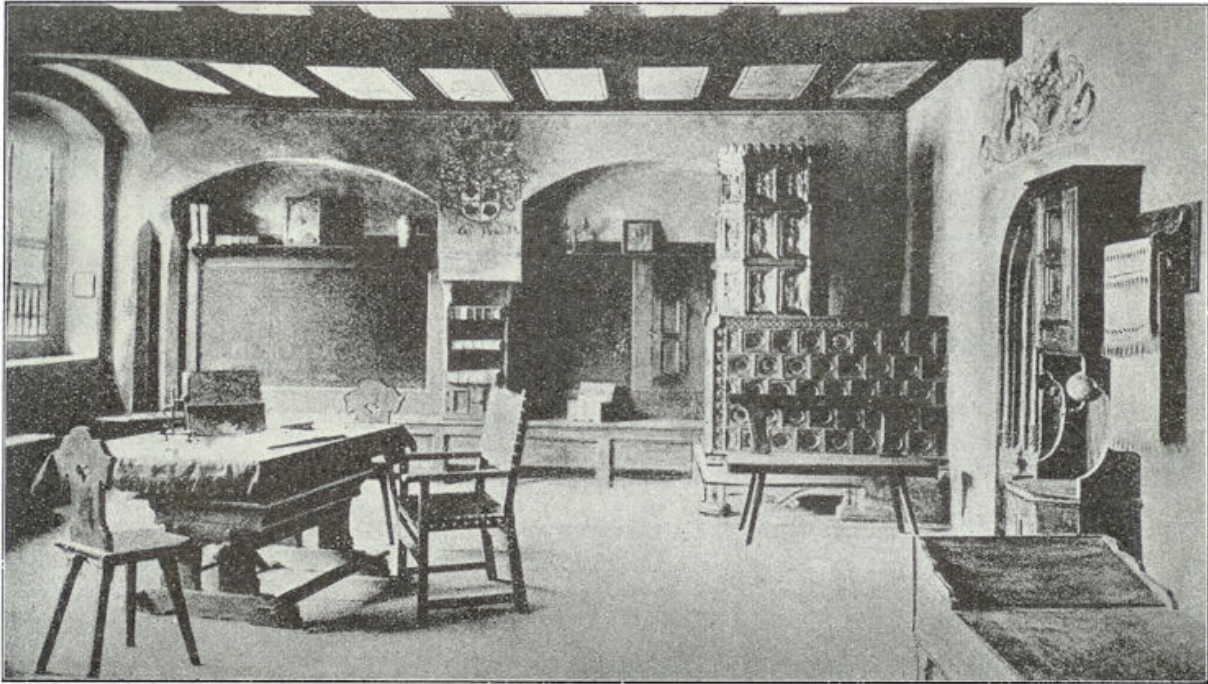
Hij is een van de hoogststaande figuren onder de Hervormers.

Een man: helder van hoofd maar ook rein van hart.

Groot in zijn klein-zijn voor God, in zijn bescheidenheid en nederigheid.

Een ootmoedig kind Gods, dat niet zoekt eigen eer, maar de onbaatzuchtigheid zelve is.

Hoe gemakkelijk had de vele lof, die de men-

Melanchton's studeerkamer te Wittenberg.

schen hem toekenden, karakterbedervend kunnen worden! Hoeveel gevierde mannen zijn er, die door hun nederigen hoogmoed op den duur de hoogachting verliezen en alleen met hun vleiërs omgang zoeken!

En al heeft Melanchton veel verdriet gehad door miskennis en laster, de wierook der bewondering heeft ook voor hem gebrand.

De studenten hadden hun professor lief. Zijn geschriften werden allerwege geroemd. Geleerden, zelfs van andere overtuiging, erkenden zijn zeldzame gaven. Men riep hem naar Engeland,

naar Polen, naar Frankrijk. De Fransche Koning noodigde hem uit om naar zijn land te komen: „Het zal mij zeer aangenaam zijn als gij komt.”

Melanchton bleef echter de nederigheid zelve en schreef iemand, die hem uitbundig had geprezen: „Ik schep geen behagen in die overdreven loftuizingen, die gij met beide handen over mij uitstort en ik zou zeer aanmatigend zijn als ik ze erkende.”

(Wordt voortgezet).

De weelde der bloeiende vruchtboomen door U. G. Dorhout

Wanneer de lente haar tooverstaf zwaait en weiden en gaarden zich tooien in bruiloftstooi, gaat de trek der toeristen naar de Betuwe, de vruchtbare landouwe tusschen de groote stroomen, om te genieten van de weelde der bloeiende boomgaarden.

Velen zijn tot dusver echter onbekend met het feit, dat ook de provincie Noord-Holland in het voorjaar een paar streken kan aanwijzen, die — zij het dan ook op bescheidener schaal — niet voor de Betuwsche bloemenpracht behoeven onder te doen. En dan wijzen we op de vruchtbare lachende Beemster en de zoogenaamde „Lange Streek”, de idyllische dorpenrij, welke zich dicht langs de Zuiderzee uitstrekt tusschen Hoorn en Enkhuizen.

Ditmaal willen we onze lezers in woord en

beeld voeren door laatstgenoemde landouwe met heur lieflijke dorpen Schellinkhout, Oosterleek, Wijdenes, Hem en Venhuizen.

Tweemaal in 't jaar kunt ge hier genieten van een zeldzame natuurweelde; namelijk in de Meimaand, wanneer de vruchtboomen in vollen bloei staan en prijken in zachtkeurige voorjaars-toiletten; als de weiden prijken in bloesempracht; maar ook in den nazomer, wanneer de boomen beladen zijn met schatten van ooft.

Verkieslijk is het, 't tochtje van ongeveer 25 à 30 K.M. per fiets te maken en uw uitstapje te Hoorn aan te vangen.

Reeds onmiddellijk wordt het oog geboeid door het schilderachtige gezicht vanaf den hoogen zeedijk: de visschersbooten in de verte, rustig wiegend op de deinende golven, waar-

Philippus Melanchton door Drs. A. B. W. M. Kok

2)

Philippus Melanchton, naar Albrecht Dürer.

Melanchton was inderdaad een man, die dagelijks uit Christus en met Christus leefde, zoodat de gebreken door het geloof overwonnen werden en de diepe vroomheid de persoonlijkheid heiligde.

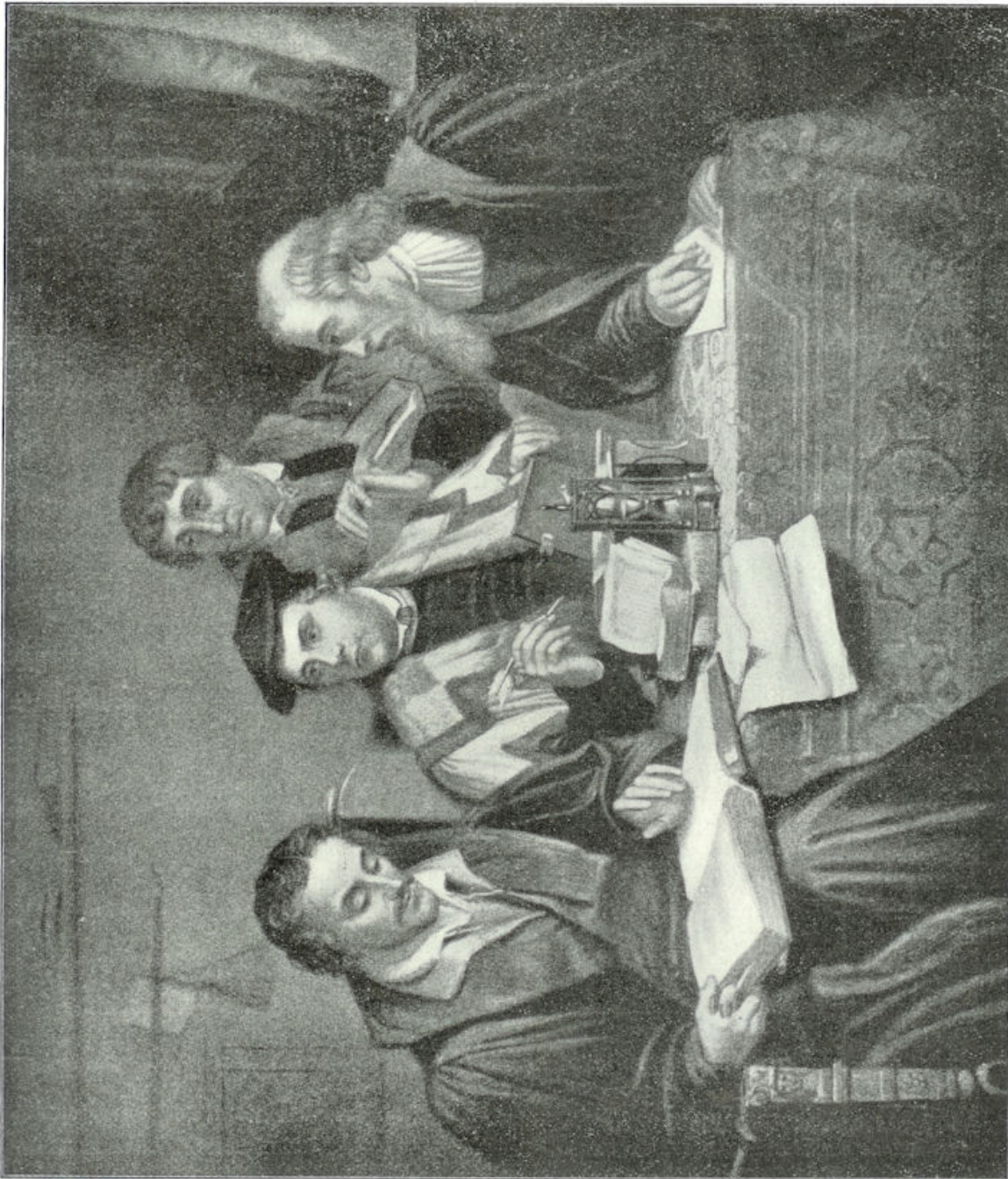
Want de „lieve” Melanchton had een licht ontvlambaar gemoed, zoodat er niet veel noodig was om hem in een geprikkelde stemming te brengen.

Hij heeft zelf eens eerlijk geschreven: „Dikwijls werd ik hevig vertoerd, want gij weet, dat ik oplopend ben.”

Maar door de inwoning van Gods Geest is hij aan deze zonden steeds meer afgestorven, zoodat de zachtheid van zijn karakter bekend is geworden en tijdgenooten verklaren: „Zijn geheele wezen ademde bescheidenheid, zachtheid en goedheid.”

Een bijzondere karaktertrek was zijn verdraagzaamheid.

Dit wil niet zeggen, dat hij lauw of laf was. Wanneer 't de hoofdzaken van het Christelijk geloof betrof, was hij moedig en beslist en wist hij van geen wijken.

De reformatoren Luther, Melanchton, Cruciger en Pomeranus vertalen den Bijbel, 1532 (naar een schilderij van Labouchère).

In Wittenberg heeft hij zich van meet af naast Luther geplaatst en hij bleef zijn bondgenoot, ook toen Luther in den ban werd gedaan en vroegere vrienden heengingen, omdat ze voor den pauselijken toorn bevreesd waren.

Wanneer het de fundamentele geloofswaarden aangaat, is zelfs de toorn van den keizer en het dreigement van gevangenneming en ter dood bringing niet in staat, hem een oogenblik te doen deinken, doch is hij bereid alles voor

de waarheid te dulden: „Ik beveel mij Gode aan, wien ik ook de kerk aanbeveel. Indien Hij wil, dat ik het slachtoffer word, ik zal gehoorzamen en het zal mij gemakkelijker vallen te sterven dan slechte en verderfelijke plannen te prijzen.”

Maar ten opzichte van dingen, die het wezen der zaak niet raken, is hij zeer soepel.

Hij is niet blind voor de gebreken in eigen kring en moet erkennen, dat er ook verkeerde dingen in het eigen kamp te bestrijden zijn.

Philippus Melanchton.
Naar een houtsnede van Lucas Cranach.

Wars is hij van het schelden op de Roomschen en het roemen van eigen voortreffelijkheid.¹⁾

Natuurlijk spreken de uitersten over zulke menschen als over: halven, middenmannen, waaraan men niets heeft en die op kritieke momenten teleurstellen.

Merkwaardig is, hetgeen Melanchton in 1544 schreef aan een predikant: „Ik weet, dat velen het voortreffelijk vinden, stoutmoedig op allen aan te vallen, niemand te sparen, den oorlog aan vriend en vijand aan te doen. Zoo ben ik niet gezind en zou ik ook niet willen, dat gij zoo gezind waart, en ik meen, dat ook Paulus zoo niet gezind is geweest, die beveelt de zwakken te sparen en de broeders aan te nemen.

Aangaande de predikanten van uw stad ben ik van gevoelen, dat gij, zooals het paard de blaffende honden stil voorbijgaat, uw loop moet vervolgen zonder eenig gewag van hen te maken, zonder eenig teeken van toorn.... Vele ernstige ziekten — zegt Celsus — worden door onthouding en rust genezen”.

Het spreekt van zelf, dat een man als Melanchton, die een innerlijken afkeer had van alle twist en tweedracht, weleens te zwak in

¹⁾ „Ik zag ongeleerde menschen op den kansel bulderen, en geheel de preek door niets doen als de monniken met allerlei scheldwoorden steenigen. Ik heb gemeend, dezen eerder te moeten intoomen dan aanmoedigen”. (Uit een brief).

zijn optreden geweest is en reden tot rechtvaardige kritiek heeft gegeven.

Toen hij een ietwat onzekere houding aannam tegenover de dweepzieke „profeten” (de wederdoopers), heeft Luther hem tot de orde geroepen.

Hij is ook wel eens te ver gegaan in verdraagzaamheid tegenover de Roomschen en was dan bereid — om toch maar de eenheid der kerk te bewaren — tot concessies, die niet te verantwoorden waren.

Maar we moeten niet vergeten, wat hem tot die toegevendheid dreef.

Hij verlangde hartstochtelijk naar de eenheid der Christelijke kerk.

De kerkelijke verdeeldheid smartte hem diep. „De verdeeldheid in den godsdienst kwellen mij allerbitterst”, schreef hij eens.

Eerst trachtte hij met alle kracht de breuk te voorkomen tusschen Roomschen en Protestantent.

Toen die klove onoverbrugbaar bleek, zocht hij toenadering tot Zwingli.

Eén van de bijbelplaatsen, die hem 't liefst waren, was het bekende woord uit het Evangelie van Johannes: „Ik bid niet alleen voor dezen, maar ook voor degenen, die door hun woord in Mij gelooven zullen, opdat zij allen een zijn.”

Deze man werd verteerd van ijver voor Gods Huis. Wanneer de kerk donkere dagen dooreleeft, schrijft hij: „Wij verkeerden hier in de jammerlijkste zorgen en in onafgebroken gewezen”. Als het einde van zijn leven nadert, klaagt hij: „Ik ben nu zwak en het is niet wel met mij, maar al mijn krankheid doet mij niet zooveel leed als de groote jammer en ellende der heilige, Christelijke kerk.”

Welk een geweldige werkkraft heeft deze geloofsheld ontwikkeld.

't Lag in zijn aard, om — zooals Erasmus — een kalm ongestoord leven te leiden in den dienst der wetenschap.

Maar hij verloochende zichzelf en besefte zijn roeping om zich in den stroom te werpen en het publieke leven te zoeken.

Hij bezat — wat Erasmus al te veel miste — een krachtig, wereldoverwinnend geloof.

Er zijn tijden geweest, dat er geen openbare twistrede of belangrijk godsdienstgesprek werd gehouden, of Melanchton trad op als moedig kampvechter voor de zaak van het Evangelie.

En toch — een sterk lichaam had hij niet.

Uiterlijk schijnt hij geen imponeerende figuur te zijn geweest.

Hij was ietwat linksch in zijn bewegingen.

Op Luther maakt hij eerst een minder gunstigen indruk door zijn kinderlijk voorkomen en kleine, zwakke gestalte.

Zelden was hij bepaald gezond. Veel had hij te lijden van slapeloosheid en het graveel.

We hebben er Gods hand in te zien, dat Hij naast den vurigen, voortvarenden, doortastenden Luther den voorzichtigen, bedachtzamen, tot voorzichtigheid manenden Melanchton plaatste.

Beiden: mannen één in geloof, maar onderscheiden van aanleg en temperament. Zij hebben op elkander een goeden invloed geoefend.

Luther werd door Melanchton gewaarschuwd voor overijling.

En Melanchton werd door Luther opgewekt tot doortastendheid.

Natuurlijk botsten ze weleens.

Dan werd Luther wrevelig en begreep hij Melanchtons aarzeling niet.

Dan werd Melanchton bitter en schreef hij, dat Luther meer zijn natuur, waarin geen geringe twistgierigheid was, diende, dan zijn persoon of het algemeene nut."

Maar over 't algemeen waardeeren zij elkander.

Melanchton zegt: „Ik wil liever sterven, dan mij van dezen man laten scheiden”, en noemt hem Elia of: den man vol des Heiligen Geestes. „Zoo dikwijls ik hem beschouw, acht ik hem telkens weer grooter.”

Hoe innig de band was, bleek, toen Luther gestorven was.

Melanchton was verslagen en diep bedroefd: „Laat ons onzen Heere Jezus Christus danken voor de weldaden, die Hij ons door Luther geschonken heeft, en dankbaar de nagedachtenis van Luther bewaren.”

Omgekeerd had Luther diepen eerbied voor Melanchtons persoon en gaven. Vooral bij het machtige werk van de Bijbelvertaling, waarin de taalgeleerde Melanchton een werkzaam aandeel had, leerde Luther Melanchton kennen als een groot talent, zoodat hij zich er niet voor schaamde, ofschoon hij doctor in de theologie was, van zijn meening afstand te doen, wanneer Melanchton van andere gedachten was (Luther vertelt dit zelf).

Luther is de scheppende geest.

Melanchton zift en bearbeit de stof.

„Ik ben daartoe geboren, dat ik krijg moet voeren met benden en duivelen, en in het veld moet staan, waarom mijn boeken veelal stormachtig en oorlogzuchtig zijn. Ik moet de tronken en steenen uitroeien, doornen en struiken wegrukken en ben de ruwe houthakker, die baan maken en hoven moet. Maar magister Philippus gaat zacht en stil voorwaarts, zaait en begiet met lust, naar de gaven, die God hem rijkelijk gegeven heeft.”

Met die woorden teekent Luther zelf bijzonder treffend en juist het onderscheid.

De laatste levensjaren van Melanchton waren somber.

Niet alleen had hij huiselijk leed te dragen,

Het Melanchton-monument te Wittenberg.

maar de felle godsdiensttwisten, die op eigen kerkelijk terrein uitbraken, bedroefden zijn ziel.

Hij had oogenblikken van de diepste neerslachtigheid.

Teere naturen, zooals Melanchton er een was, lijdten dubbel zwaar.

En wat niet 't minst droevig was: juist de theologen vielen hem 't ruwst aan.

Kort voor zijn dood schreef hij op een stuk papier de redenen op, waarom hij gaarne sterven wilde. Zoo stond daar: Gij zult der zonde afsterven. Gij zult van lijden bevrijd worden. Gij zult in het licht komen. Gij zult God zien.

Maar ook was één der redenen, waarom hij den dood begeerde, zooals hij schreef: „Gij zult bevrijd worden van de woede der godgeleerden”.

Totdat de stervensure sloeg en God hem opnam in het Vaderhuis, waar ook de zonde van twist en tweedracht niet gevonden wordt, maar de vrede en de liefde woont.

Hij was waar hij verlangd had te komen.

Toen zijn schoonzoon had gevraagd op een der laatste dagen, of hij nog iets begeerde, was zijn antwoord geweest: Niets dan den hemel.